

УДК 347.73

DOI 10.33244/2617-4154.3(16).2024.131-137

Н. М. Ковалко,*д-р юрид. наук, професор, заслужений юрист України,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка**e-mail: nnkovalko@gmail.com***ORCID ID 0000-0001-5550-9267;****О. В. Глух,***аспірант кафедри фінансового та податкового права,**Державний податковий університет**e-mail: sashagluh47@gmail.com***ORCID ID 0009-0006-6032-6207**

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПОДАТКОВИЙ КРЕДИТ»

В умовах сьогодення однією з основних гарантій сталого та ефективного розвитку України як сучасної правової держави та забезпечення її стабільності є злагоджене та безперервне функціонування податкової системи.

У статті досліджено основні науково-теоретичні підходи, що характеризують правову природу податкового кредиту. Зроблено висновок, що поняття «податковий кредит» найчастіше застосовують у двох розуміннях: податковий кредит з податку на прибуток та податковий кредит з податку на додану вартість. Сформульовано основні особливості та відмінності між поняттям «податковий кредит» та «податкова пільга». Підсумовано, що недоцільно податковий кредит визначати лише як підвид податкової пільги.

Поняття «податковий кредит» має подвійну правову природу, оскільки правове регулювання податкового кредиту здійснюється як імперативним, так і диспозитивним методами правового регулювання. Вважаємо за недоцільне визначати податковий кредит як різновид податкової пільги, оскільки вказані поняття «податковий кредит» та «податкова пільга» не є однотипними та мають досить широкі значення, тому повне поглинання одного поняття до іншого є неможливим. Податковий кредит зумовлює зміну строків сплати податкового платежу, тобто змінює лише порядок виконання податкового обов'язку платників, а не звільняє від нього, тому необхідно розглядати податковий кредит не як різновид податкової пільги, а як форму зміни порядку виконання обов'язку зі сплати податку. Також пропонуємо узагальнено визначати податковий кредит як суму, на яку платник будь-якого податку має право зменшити податкове зобов'язання впродовж відповідного звітного (податкового) періоду. З огляду на це доцільно внести зміни до статті 14.1.181 Податкового кодексу України та викласти визначення поняття «податковий кредит» так: «14.1.181.

Податковий кредит – сума, на яку платник будь-якого податку має право зменшити податкове зобов'язання впродовж відповідного звітного (податкового) періоду, визначена згідно з розділом V цього Кодексу».

Ключові слова: податковий кредит, податкова пільга, податок на додану вартість, платник податку, податок, кредит.

Постановка проблеми. Нині однією з основних гарантій сталого та ефективного розвитку України як сучасної правової держави та забезпечення її стабільності є злагоджене та безперервне функціонування податкової системи. Відповідно, саме надходження податкових платежів до державного та місцевих бюджетів надає право органам публічної влади проводити внутрішню та зовнішню державну політику, здійснювати фінансування різноманітних державних заходів тощо. Так, успішний результат діяльності податкової системи держави можливо отримати виключно за умови розробленої та затвердженої ефективної державної податкової політики та належного, узгодженого податкового законодавства й стабільного функціонування податкової системи. У вказаному аспекті значну роль відіграє і використання механізму податкового кредиту, одним з недоліків якого, як і для всієї податкової системи в Україні, є нестабільність законодавчого регулювання. З огляду на це, дослідження теоретичних підходів до визначення змісту поняття «податковий кредит» є актуальним для науки фінансового права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою дослідження стали праці вчених, які присвятили свої роботи вивченню правового регулювання податкового кредиту, а саме: Д. А. Кобильнік, О. А. Магопець, С. О. Ніщимна, Д. В. Тимошевський, Р. Я. Павлішак, А. Панчук, С. С. Пирога, В. С. Поліщук та інші. Проте недоцільно вважати, що всі проблеми, пов'язані з правовим регулюванням податкового кредиту, є вирішеними, тому в цій статті спробуємо визначитися з підходами до правової природи податкового кредиту.

Метою статті є дослідження змісту поняття «податковий кредит», його відображення в термінології податкового права, визначення способів вирішення науково-методичних проблем застосування вказаного поняття.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Завданням статті є вироблення єдиного узагальненого підходу до визначення правової категорії «податковий кредит».

Виклад основного матеріалу. Відповідно до законодавства України правову категорію «податковий кредит» тлумачать по-різному, а саме: 1) податковий кредит, або бюджетне кредитування при податку на додану вартість; 2) податковий кредит під час сплати податку на доходи; 3) податковий кредит як податкова пільга.

Так, відповідно до ст. 14.1.181 Податкового кодексу України податковим кредитом визначено суму, на яку платник податку на додану вартість вправі знизити податкове зобов'язання звітного (податкового) періоду, розраховану в порядку розділу V Податкового кодексу України [1].

Зі свого боку О. А. Магопець підтримує позицію, відповідно до якої податковий кредит визначають як вид податкової пільги, який спрямований на зниження ставки

податку, відстрочення сплати податкових платежів, повернення раніше сплачених податкових платежів, залік раніше сплачених податкових платежів, заміну сплати податкових платежів натуральним виконанням [2, с. 271].

Як доцільно зауважує Д. В. Тимошевський, правовий характер поняття «податковий кредит» та «податкова пільга» є різним. Так, податкова пільга визначає отримання відповідних привілеїв платниками податків, тобто часткове звільнення від сплати податків, зменшення тягаря виконання зобов'язань платниками податків, які мають характер безповоротності. Водночас податковий кредит означає надання певної суми коштів або товару в борг, з обов'язком платника податку повернути їх та досить часто з нарахуванням відсотків. Більше того, податковий кредит у жодному випадку не звільняє платника податку від обов'язку перед державою, а лише означає продовження строку сплати податків. Також податковий кредит не змінює суми податку, що надходить до державного бюджету, як у випадку податкової пільги, а навпаки – збільшує її. Отже, зміна строків сплати податкового платежу змінює лише порядок виконання податкового обов'язку платників, а не звільняє від нього, тому необхідно розглядати податковий кредит не як різновид податкової пільги, а як форму зміни порядку виконання обов'язку зі сплати податку [3, с. 524].

З огляду на вищевикладене, вважаємо недоцільно визначати категорію «податковий кредит» лише як підвид категорії «податкова пільга», адже вказані поняття «податковий кредит» і «податкова пільга» не є однотипними та мають досить широкі значення, тому недоцільно говорити про повне поглинання одного поняття до іншого.

Також А. Панчук зауважує, що, по-перше, правове поняття «податковий кредит» має подвійну природу, яка відображає правовідносини між платниками податків і державою як між кредитором і кредитотримувачем. По-друге, зміст податкового кредиту, якому надається пріоритет у певний момент розвитку податкових правовідносин, залежить від податкової політики держави. За умови, що держава віддає перевагу посиленню фіскальної функції податків, обираються податки, за яких виникають відносини податкового кредиту як пасивної форми, і використовується право на відстрочку податкових зобов'язань перед платниками. У випадку, коли держава надає перевагу посиленню регулятивної функції податків, доцільно використати активну форму податкового кредиту як підвиду пільгового відстрочення сплати податків із ціллю використання сум податкових платежів на вдосконалення виробництва. По-третє, термінологія та зміст елементів податків у системі податкового права, зокрема термін «податковий кредит» потребують подальшого узгодження. Так, учений пропонує узагальнене визначення податкового кредиту як зменшення податкового зобов'язання з будь-якого податку, а не лише з податку на додану вартість, тому що в такому разі в механізмі стягнення податку з доходів фізичних осіб податкова знижка означатиме повернення надміру сплаченого податку, а не витрат платника і не зменшення бази оподаткування [4, с. 31].

Зі свого боку С. О. Ніщима податковий кредит визначає як кредит, який платником податків надається державі не безпосередньо, а непрямим способом, за рахунок купівлі товарів в іншого платника податку на додану вартість – продавця вказаних товарів, який

одночас сплачує податок на додану вартість до бюджету у зв'язку з продажем вказаних товарів. Як наслідок, у постачальника вказаного підприємства виникають податкові обов'язки перед бюджетом (кредиторська заборгованість за податками), тому що останній у цій операції був продавцем, а в підприємства, яке було у вказаній операції покупцем, виникає податковий кредит (дебіторська заборгованість бюджету) [5, с. 236].

Поміж іншого, С. С. Пирога, податковий кредит визначає елемент правового механізму податку на додану вартість, що надає можливість безконтрольно зменшувати податкові зобов'язання платника податку й ефективно ухилятися від сплати податкових платежів. Для вдосконалення механізму адміністрування вченим запропоновано обмежити розмір податкового кредиту сумою податку на додану вартість, сплаченою в ціні сировини, матеріалів і комплектувальних виробів, які використані у виробництві продукції [6, с. 192].

В. С. Поліщук під податковим кредитом визначає суму (вартість) витрат, понесених платником податку-резидентом через придбання товарів (робіт, послуг) у резидентів-фізичних або юридичних осіб упродовж звітного року, крім витрат на сплату податку на додану вартість та акцизного збору, на суму яких дозволено зниження суми його загального річного оподаткованого доходу. Учений зауважує, що за практичного використання права на податковий кредит платник податку повинен врахувати такі особливості: а) нарахування податкового кредиту може проводитись виключно резидентами, які мають реєстраційний номер облікової картки платника податків; б) загальна сума податкового кредиту не може бути більшою за суму загального оподаткованого доходу платника податку за звітний рік; в) якщо платник податку не використав право на нарахування податкового кредиту за наслідками звітного податкового року, таке право на наступний податковий рік не переноситься [7, с. 235].

Поміж іншого, поширеною серед науковців є позиція, що, незважаючи на те, що відносини податкового кредиту регулюються нормами податкового права, проте містять у собі складові диспозитивного регулювання. Вказана позиція надає підставу визначати податковий кредит як класичну угоду між платником податку та податковими органами, що мало чим відрізняється від цивільно-правової угоди. Проте підтримуємо позицію Д. В. Тимошевського, що податковий кредит не можна визначати як угоду в її класичному визначенні. Водночас, до прикладу, податковий кредит при податку на прибуток встановлюється за бажанням платника податку, всі його умови регулюються виключно імперативними приписами держави без урахування бажання платника податку: сума, строки, розмір плати. Деякі вчені для характеристики податкового кредиту пропонують використовувати поняття «імперативна угода». На перший погляд, вказане поняття викликає сумніви щодо наявності в ньому змістовного навантаження. Водночас угода передбачає, що відносно певних аспектів суб'єкти відносин щодо податкового кредиту мають дійти згоди на основі рівноправного узгодження інтересів, а також наявності імперативності, тобто чітких настанов з боку держави, без урахування волі платника податку. Як наслідок, таке дискусійне поєднання диспозитивного та імперативного елементу демонструє однозначний та суперечливий зміст категорії «податковий кредит» [3, с. 526].

Як зауважує Д. А. Кобильнік, поняття «податковий кредит» найбільш часто застосовують у двох аспектах: 1) податковий кредит податку на прибуток; 2) податковий кредит з податку на додану вартість. Незважаючи на подібність форми, варто зауважити, що два поняття різні за змістом. Так, податковий кредит з податку на прибуток є виключно податково-правовим інститутом, який має однорідний характер, а податковий кредит з податку на додану вартість об'єднує правовідносини, що базуються на межі бюджетного й податкового права [8, с. 126–128].

Висновки. Маємо переконання, що поняття «податковий кредит» має подвійну правову природу, оскільки правове регулювання податкового кредиту здійснюється як імперативним, так і диспозитивним методами правового регулювання. Вважаємо за недоцільне визначати податковий кредит як різновид податкової пільги, оскільки вказані поняття «податковий кредит» та «податкова пільга» не є однотипними та мають досить широкі значення, тому повне поглинання одного поняття до іншого є неможливим. Податковий кредит зумовлює зміну строків сплати податкового платежу, тобто змінює лише порядок виконання податкового обов'язку платників, а не звільняє від нього, тому потрібно розглядати податковий кредит не як різновид податкової пільги, а як форму зміни порядку виконання обов'язку зі сплати податку. Також пропонуємо узагальнено визначати податковий кредит як суму, на яку платник будь-якого податку має право зменшити податкове зобов'язання впродовж відповідного звітного (податкового) періоду. З огляду на це доцільно внести зміни до статті 14.1.181 Податкового кодексу України та викласти визначення поняття «податковий кредит» так: «14.1.181. Податковий кредит – сума, на яку платник будь-якого податку має право зменшити податкове зобов'язання впродовж відповідного звітного (податкового) періоду, визначена згідно з розділом V цього Кодексу».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17> (дата звернення: 02.06.2024).
2. Магопець О. А. Теоретичні підходи до визначення сутності поняття «податкове стимулювання». *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки* : зб. наук. пр. Кіровоград : КНТУ, 2014. Вип. 26. С. 265–273.
3. Тимошевський Д. В. Правове регулювання податкового кредиту. *Форум права*. 2009. № 1. С. 524–527.
4. Панчук А. Генезис категорії податковий кредит. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2011. № 4. С. 23–31.
5. Ніщима С. О., Павлішак Р. Я. Податковий кредит в Україні: проблеми теорії та практики. *Редакційна колегія*. 2017. С. 235–238.
6. Пирого С. С. Особливості застосування податкового кредиту. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету: Серія: Право*. 2012. Вип. 19, т. 3. С. 189–192.

7. Поліщук В. С. Роль і значення податкового кредиту в оподаткуванні фізичних осіб. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки*. 2013. № 8. С. 234–236.

8. Кобильнік Д. А. Правове регулювання пільг при оподаткуванні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2002. 206 с.

REFERENCES

1. Podatkovyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 02.12.2010 № 2755-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17> (data zvernennia: 02.06.2024) [in Ukrainian].

2. Mahopets O. A. (2014). Teoretychni pidkhody do vyznachennia sutnosti poniattia «podatkove stymuliuvannia». *Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky* : zb. nauk. pr. Kirovohrad : KNTU [in Ukrainian].

3. Tymoshevskiy D. V. (2009). Pravove rehuliuвання podatkovoho kredytu. *Forum prava* [in Ukrainian].

4. Panchuk A. (2011). Henezys katehorii podatkovyi kredyt. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu* [in Ukrainian].

5. Nishchymna S. O. (2017). Pavlishak R. Ya. Podatkovyi kredyt v Ukraini: problemy teorii ta praktyky. *Redaktsiina kolehiia* [in Ukrainian].

6. Pyroha S. S. (2012). Osoblyvosti zastosuvannia podatkovoho kredytu. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho universytetu. Seriia: Pravo* [in Ukrainian].

7. Polishchuk V. S. (2013). Rol i znachennia podatkovoho kredytu v opodatkuvanni fizychnykh osib. *Visnyk Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka. Ekonomichni nauky*. [in Ukrainian].

8. Kobyl'nik D. A. (2002). Pravove rehuliuвання pil'gh pry opodatkuvanni : dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.07 / Natsionalna yurydychna akademiia Ukrainy im. Yaroslava Mudroho, Kharkiv [in Ukrainian].

N. M. Kovalko, O. V. Hlukh. THEORETICAL APPROACHES TO THE DEFINITION OF THE CONCEPT OF "TAX CREDIT"

Today, one of the main guarantees of sustainable and effective development of Ukraine as a modern state governed by the rule of law and ensuring its stability is the coordinated and continuous functioning of the tax system.

The article analyzes the main scientific and theoretical approaches characterizing the legal nature of a tax credit. It is concluded that the concept of tax credit is most often used in two senses: tax credit for income tax and tax credit for value added tax. The main features and differences between the concepts of "tax credit" and "tax benefit" are formulated. It is summarized that it is inappropriate to define a tax credit only as a subtype of a tax benefit.

The concept of "tax credit" has a dual legal nature, since the legal regulation of tax credit is carried out by both mandatory and dispositive methods of legal regulation. We believe that it is inappropriate to define a tax credit as a type of tax benefit, since the concepts of "tax

credit" and "tax benefit" are not the same and have rather broad meanings, so it is impossible to fully absorb one concept into the other. A tax credit causes a change in the timing of a tax payment, i.e., it changes only the procedure for fulfilling the tax obligation of taxpayers, and does not exempt them from it, so it is necessary to consider a tax credit not as a type of tax benefit, but as a form of changing the procedure for fulfilling the obligation to pay tax. We also propose to generally define a tax credit as the amount by which a taxpayer is entitled to reduce its tax liability during the relevant reporting (tax period). In view of this, it is advisable to amend Article 14.1.181 of the Tax Code of Ukraine and set forth the definition of "tax credit" as follows: "14.1.181 tax credit – the amount by which a taxpayer of any tax has the right to reduce the tax liability during the relevant reporting (tax period), determined in accordance with Section V of this Code".

Keywords: *tax credit, tax benefit, value added tax, taxpayer, tax, credit.*

Стаття надійшла до редколегії 9 серпня 2024 року